

Мотлях О.І.,
к.ю.н, доцент,
Вороніна С.В.,
магістрант,

Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

СУТНІСТЬ ДОКАЗУВАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Нещодавно прийнятий Кримінальний процесуальний кодекс України, дав можливість зняти ряд дискусійних питань, які виникали в контексті Глави 5 Докази, попереднього КПК України 1960 року. Законодавець в новому Кодексі Главою 4. Докази і доказування розмежував § 1 і § 2 КПК, тим самим, даною новелою, вніс ясність в поняття доказування. Відповідно до ч.2 ст. 91 цього Кодексу, доказування полягає у збиранні, перевірці та оцінці доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження [1]. Відсутність такого тлумачення в КПК України 1960 року змушувало процесуалістів самостійного пошуку відповіді на цю важливу складову доказу. Зокрема вважалося, що під доказуванням у кримінальному процесі традиційно розуміються два діалектично взаємопов'язані між собою аспекти єдиного поняття та єдиної практично-розумової діяльності. Залежно від стану доказування у справі або від ролі (функції) суб'єкта у кримінальному судочинстві на перший план виходить пошук – збір, перевірка та оцінка доказів або доказування – обґрунтування висновків та рішень по справі, до яких доходять органи і особи, що здійснюють доказування. Взаємно доповнюючи і збагачуючи один одного, ці аспекти уявляють зміст цієї нерозривної діалектичної єдності чуттєвого, емпіричного, раціонального, логічного, безпосереднього і опосередкованого пізнання, що, маючи комунікативний характер та сувору процесуальну форму, становить сутність і зміст процесу доказування у кримінальному провадженні [2, с.73].

Натомість існували інші погляди вчених, які зазначали, що саме за допомогою цих складових можна визначити питому вагу кожного з елементів сутності процесу доказування. Підтвердженням тому є позиція Р.С. Белкіна, який доводив, що доказування полягає в зборі, дослідженні і оцінці доказів, хоча це є не різночасні, змінюючи один одного етапи; на різних стадіях один з елементів може висуватися на передній план, проте інші сторони також залишаються діючими... Тобто, встановлення істини в процесі кримінального провадження здійснюється шляхом доказування обставин, сукупність яких і становить предмет доказування у даній справі [3, с.27-35].

Також побутували різні погляди науковців стосовно поняття і структурної системи побудови процесу доказування у науці кримінального процесуального права. Зокрема, В.М. Тertiшник стверджував: "Доказування – це діяльність спрямована на збирання, дослідження, перевірку та оцінку фактичних даних (доказів)" [4].

На наш погляд, найбільш вдалий виклад цього поняття запропонований В.В. Назаровим та Г.М. Омеляненком: "це практична діяльність уповноважених законом суб'єктів, що відбувається в особливій процесуальній формі, шляхом збирання, перевірки та оцінки доказів" [5, с. 184].

На відміну від визначення поняття доказування, серед науковців виникають розбіжності складових процесу доказування. М.С. Строгович наголошує: "Процес доказування складається з встановлення доказів, їх розгляду, процесуального закріплення, перевірки і оцінки" [6].

М.О. Громов акцентує: "Процес доказування – це діяльність, здійснювана на основі кримінально-процесуального закону з встановлення і пізнання за допомогою доказів фактів об'єктивної дійсності, необхідних для правильного вирішення питань кримінального провадження. Аналіз доказового права і практики його застосування дає змогу виділити такі елементи процесу доказування: збір, перевірка, оцінка доказів. Усі вони взаємопов'язані і взаємозумовлені та присутні одночасно у всіх періодах діяльності, пов'язаної з доказуванням. І лише залежно від етапів один з елементів виступає домінуючим [7].

На наш погляд, саме в початковому етапі доказування домінуюче місце посідає такий елемент, як збір доказів; у наступному – на передній план висувається їх перевірка; на кінцевому етапі вирішальним елементом є оцінка доказів. Проте, як і при збиранні доказів, одночасно відбувається перевірка і оцінка доказів. Така оцінка може вказувати на необхідність збору додаткових доказів, а також на їх перевірку. При цьому, природно, від забезпеченості кожного з перелічених елементів залежить якість усієї їхньої сукупності і в остаточному підсумку – правильність щодо з'ясування обставин, які підлягають доказуванню.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України" станом на 01. 06. 2012 року: (Відповідає офіц. текстові) – К.: Алерта, 2012.– 304 с.
2. Ковтун Н.Н. Спорные вопросы в теории доказательств (об устранении действительных и мнимых противоречий в уголовном

процессе). / Н.Н. Ковтун. // Государство и право. – 1997. – №6. – С. 70-75.

3. Белкин Р.С. Собрание, исследование и оценка доказательств. / Р. С. Белкин. – М.: Юридическая литература, 1966. – 295 с.

4. Тертишник В.М. Кримінально-процесуальне право України: Навчальний посібник. / В. М Тертишник. – К.: Юрінком Інтер, 1999. – 576 с.

5. Назаров В.В. Кримінальний процес України: Навчальний посібник / В.В. Назаров, Г.М. Омеляненко. – Вид. 2-ге, доп. і переробл. – К.: Атіка, 2008. – 584 с.

6. Строгович М.С. Курс советского уголовного процесса. / М.С. Строгович – М.: Наука, 1968. – Т.1. – 470 с.

7. Громов Н.А. Уголовный процесс России: Учебное пособие. / Н.А. Громов – М.: Юрист, – 1998. – 552 с.

УДК343.9(043.2)

Мотлях О.І.,
к.ю.н, доцент,
Потильчак А.О.,
асистент,

Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА ТА НОВЕЛИ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

Прийняття нового Кримінального процесуального кодексу України дало можливість дещо по іншому підійти до сприйняття окремих питань кримінального провадження. Одним з таких стало розширення повноважень учасників кримінального процесу в реалізації своїх законних прав, зокрема в ініціюванні психофізіологічної експертизи з використанням інструментальної детекції. Так, Законодавець у чинному КПК України змінив підходи до підстав та порядку проведення експертизи, регламентуючи її діяльність ст. ст. 242-245 цього Кодексу. А саме: ч. 1 ст. 242 КПК встановив загальні вимоги щодо її реалізації, визначивши: "експертиза проводиться експертом за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання". Тим самим, розширив коло суб'єктів ініціюючої сторони проведення експертизи, залучивши до цієї процесуальної діяльності окрім слідчого, прокурора і суду, сторону обвинувачення й сторону захисту, а також слідчого суддю як учасника

кримінального процесу (ст. 243. Порядок залучення експерта). Натомість, у попередньому КПК України, датованому 1960 р., підхід до проведення такої експертизи мав інший порядок реалізації. А саме, її здійснювали:

- за постановою слідчого чи судді в межах порушеної, розслідуваної або ж розгляду кримінальної справи. Підставою для цього слугувало як самостійне рішення слідчого чи судді так і ходотайство адвоката, обвинуваченого, підсудного, потерпілого за умови письмової згоди кандидата на опитування з обов'язковим оформленням у відповідності до вимог, що встановлені кримінально-процесуальним законодавством;
- за визначенням судді в межах цивільних чи арбітражних справ;
- на підставі звернення адвоката в межах психофізіологічних досліджень, а не експертизи, у кримінальних, цивільних, арбітражних справах тощо.

З викладеного доходимо висновку, що адвокат все ж таки мав право безпосередньо звернутися до поліграфолога, з метою проведення такого дослідження щодо представлення інтересів свого підзахисного та з'ясування обставин справи і вироблення тактики захисту. Відповідно до попередньо діючого Закону України "Про адвокатуру", а також на підставі ст. 44 і 48 КПК України, 1960 р., захисник мав право запрошувати спеціаліста та збирати докази у справі шляхом отримання документів та інших даних..., одержувати письмові висновки фахівців з питань, що вимагали спеціальних знань... (ч.13 ст. 48 КПК). Разом з тим слід визнати, його дії, на всьому етапі досудового розслідування справи кримінального провадження, були багато в чім залежними від слідчого, як основної фігури процесу. Нинішній статус захисника, а саме адвоката у новому КПК України, щодо реалізації своїх законних прав має докорінно інший зміст. Його участь у кримінальному провадженні регламентується ст.ст. 45-54 цього Кодексу. Адвокат, практично на рівні із слідчим чи прокурором, може ініціювати проведення експертизи з метою зібрання доказів у кримінальному провадженні. У випадку недотримання цієї норми з боку органів досудового розслідування, Законодавець ст. 244 КПК України гарантував йому можливість самостійно ініціювати експертизу шляхом подання клопотання до слідчого судді. Цією ж нормою Законодавець регламентував порядок розгляду слідчим суддею процедури задоволення або ж відмови клопотання стороні захисту чи обвинувачення з винесенням ухвали щодо такої діяльності. У разі незадоволення клопотання, вважаємо, альтернативою вирішення даного питання може бути застосована особиста ініціатива адвоката, відповідно до ч.2 ст. 243 цього Кодексу. Її зміст полягає в тому, що